

* RECENZE *

Keď čas má čas: návraty Franka Wollmana

Kto bude mať možnosť a príležitosť začítať sa do zborníka **Slavista Frank Wollman v kontexte literatúry a folklóru I – II** (Bratislava-Brno 2006: Ústav etnológie SAV, Slavistická spoločnosť Franka Wollmana v Brně, Česká asociace slavistů, Slavistický ústav Jána Stanislava SAV) pripomenie si platnosť dávnej „pravdy“, aké sú dôležité stretania sa, schopnosť aj z odstupu času konštruovať, rekonštruovať, zhodnocovať a dokázať, či nechať otvorené pre úžitok spoločenskovedného poznania všetko to, čo sa akosi bezhlavo označuje za staré, dávne, keď sa ujalo, kto by sa dnes, pri rýchlosti a nízkoponornosti (ne)-prenikania k podstate, teda pri nachádzaní, obnažovaní, zorientovaní sa v poznaní už sústredenom – aj v spoločenských vedách – vyrovnával s genézou istého javu, čo si vyžaduje seriózny historický prístup k podstate javu i doby vzniku a k jej aplikovaným „pravidlám“ vo vedeckom živote „doby“ i v konkrétnej výskumníkovej práci.

Editorky zborníka, Hana Hlôšková a Anna Zelenková, ale aj autori jednotlivých príspevkov predložili odbornej i kultúrnej verejnosti neobyčajne užitočný „materiál“, ktorý si uchoval poznávací aj osobný i osobnostný šarm toho, komu je venovaný, hoci čas sa nezastavil pre nikoho a ani pred ničím.

Nielen editorky, ale aj v príspevkoch sa pripomína, že za spoloctvom prispievateľov do zborníka je výnimočná udalosť: „V roku 2004 bol publikačne sprístupnený projekt Slovenské ľudové rozprávky, medzi folkloristami známy ako tzv. wollmanovská zberateľská akcia z rokov 1928-1947, ktorý čakal na vydanie celé desaťročia“ (II., s 5). Od rozprávok k ľudskému, občianskemu, pedagogickému, autorskému, organizačnému a vedeckému pohľadu na život, tvorbu i hodnoty diela Franka Wollmana vykročila Anna Zelenková v profilovom príspevku, ktorý doplnila bibliografiou, *Osobnosť a dielo Franka Wollmana*. Ako margináliu treba pripojiť, že sa z Anny Zelenkovej stala zdatná a precízna vyslankyňa slovenskej kultúry a vedy v Slovanskom ústave AV ČR, ktorá štúdiom archívu rok čo rok ponúka rozsahom odlišné, no novosťou cenné a často doteraz nepoznané materiály (dokumenty, spisy, korešpondencia a iné) na dotvorenie, spresnenie, upravenie rozsahu aj obsahu i na vymedzenie ochraničenia procesov posledných dvoch storočí v „kontexte“ vývinu slovenskej vedy a kultúry v európskom prostredí.

Príspevky v zborníku majú trojakú orientáciu. Za prvú možno označiť tú, ktorá sa vracia k osobnosti Franka Wollmana v spomienkach (Slavomír Wollman, Danuše Kšicová, Melichár Václav), za druhú zas tú, ktorá sa venuje jeho jedinečnému vkladu do slovenskej folkloristiky (Viera Gašpariková, Hana Hlôšková, Dorota Simonides, Antonín Satke), kým tretí prúd v zborníku vytvorili príspevky zamerané na miesto Franka Wollmana v Európskom literárnovednom pohybe (Miloš Zelenka, Ivo Pospíšil, Pavol Koprda). Práve tretí „blok“ je wollmanovským „duchom“ tak prepojený, že sa dá hovoriť o komplexnom vý-

klade wollmanovskej teórie, metodológie a „praxe“ vymedzovania pojmov, funkcií a vzťahov medzi filozofiou a literárnou vedou, estetikou a literárnou vedou, historiografiou a literárnou vedou, literárnou vedou a etnografiou, až sa meno Frank Wollman nedá vo výklade Miloša Zelenaku (Komparatista Frank Wollman ve světle fenomenologických inspirací), Iva Pospíšila (*Slavismy a antislavismy za jara národů Franka Wollmana*) a Pavla Koprdu (*Frank Wollman očami neslavistu*) oddeliť od pojmov a ich vývinovo otvoreného rozsahu slavista, slavistika, slovanstvo a bez aplikačných prenášaní Wollmanových podnetov do profilovania – za všetky – „genologickej školy“ a do výskumu (medziliterárnosť, medziliterárne spoločenstvá, svetová literatúra) Dionýza Ďurišina.

Dostredivým miestom výkladu Miloša Zelenku sú dve línie utvárania miesta *Komparatistu Franka Wollmana vše světle fenomenologických inspirací*. Prvá línia súvisí so spoločenskovedným otváraním sa literárnej vedy voči pohybom vo filozofii, čo pre Franka Wollmana vyústilo do pozície: „Zároveň byla dobově zajímavým a metodologicky originálním pokusem v 30. a 40. letech minulého století tvořit a kriticky aplikovat fenomenologickou estetiku na oblast srovnávací literární vědy“ (II, s. 35). Druhá línia utvárania miesta pre Franka Wollmana v dynamickej dobovej reflexii filozofie do literárnej vedy zaujala vo výklade Miloša Zelenku tak intenzívne, že naznačuje Wollmanovo pôsobenie v *Pražskom lingvistickom krúžku* ako príležitosť na vkleknutie sa do názorového spoločenstva krúžku a súčasne jeho teoretické odčleňovanie sa z neho v prospech ním uvádzanej (genologickej) koncepcie eidológie, vymedzovanie literárneho diela ako priesečníka viacerých vrstiev, a tie si vyžadujú predovšetkým literárnohistorické prijímanie súvislostí nielen vzniku, ale predovšetkým účinkovanie textu, čo vyústi do metódy, ktorú „Wollman nazýval srovnávacím strukturalizmom“ (II., s. 33).

Pojmy s jednoznačne historickým, ale nielen takým účinkom, ako slovanstvo, slovanofilstvo, panslavizmus, slovanská vzájomnosť spájajú Franka Wollmana (1888-1969) nielen so vznikom „pražsko-brněnské komparatisticko-genologickej školy“, ale tvoria aj podložie jeho poslednej práce *Slavismy a antislavismy za jara národů* (1965). Wollmanov výklad vývinu slovanstvo a z neho odvodených problémov spojených so slavizmami má historické koordináty v spoločensko-politických, spoločensko-historických „funkčných“ pojmoch pangermanizmus, panslavizmus a astroslavizmus, na ktoré sa „nabaľujú“ dejinné epochy a dejiny národných spoločenstiev podstatnej časti európskeho kontinentu. Ivo Pospíšil v tejto súvislosti vymedzuje Wollmanovu metódu pri vyrovnávaní sa s aplikáciou troch pojmov ako analytickú a konfrontačnú. Zmysel pre vertikálnu viedol Wollmana k polemickému záujmu o genézu slovanského mesianizmu, teda ku kritickému reflektovaniu Miczkiewiczovej teórie o slovanskom mesianizme, jeho príklon k Šafárikovmu a Kollárovmu postojom pri genéze i výklade tohto javu. Ivo Pospíšil neobchádza dobový kontext vzniku Wollmanovej práce, ale naznačuje jej „nadčasové presahy“, ktoré sústredil do okruhov s podnetmi na revíziu pojmu slavistika, o tomto probléme Ivo Pospíšil napokon uvažuje vo svojom výskume dávnejšie, zvlášť keď sa dožaduje predmetného vymedzenia aktuálneho výskumu slavistiky, ďalej upozornenie je v súlade s Frankom Wollmanom na platnosť jeho požiadavky koncentrovať sa na výskum jazyka a literatúry ako na výraz národnej identity, ďalej na takmer politologické „presvedčenie“, ktorým slovanský prvok je, hoci pritlmený, naďalej výrazný a silný vo svojej podstate byť, tvoriť a pretvárať sa.

Panoramatický a historicky vedený výklad Pavla Koprdu má takmer paradoxne vymedzenie vo vzťahu k autorovi príspevku, lebo (národná literatúra, svetová literatúra, medziliterárnosť, historizmus, vývoj literatúry, procesovosť a ďalšie), pojmové bloky

(tvar, obraz, príbeh, sužet a ďalšie) a personálne bloky (Frank Wollman, Jan Mukařovský, Dionýz Ďurišin aj iní), ktorými v nadväznosti na čas dôvodí, že len neukončené invenčné „porovnávanie“ vyústilo nielen do troch funkčných medziliterárnych sústav (Wollmanova, Ďurišinova, Bakošova), ale humanizovanej spoločnosti poskytuje „kultúrnu nádej“, že i naďalej práve tento typ výskumu jej po objave *Proglasu, Spišských modlitieb* môže priniesť nateraz nepoznané dary jej duchovného vývoja, čo však súvisí s rozvíjaním aj wollmanovskej koncepcie historickej poetiky.

Slovenským rozprávkam, ktoré začali terénnym výskumom organizovaným Frankom Wollmanom sa venuje v zborníku Viera Gašpariková (*Wollmanovská zberateľská akcia ľudovej prózy a vznik diela Slovenské ľudové rozprávky I.- III.*), kým Hana Hlôšková sa sústredila na profesijný profil Frank Wollman – osobnosť folkloristiky na Univerzite Komenského.

Wollmanovský zborník prišiel v pravý čas medzi tých, ktorí svojim výskumom „otvárajú“ diskusiu, kam smerujú spoločenské vedy v čase globalizácie, na čo upozornil aj Slavomír Wollman (*Laudatio, 77 rokov cesty na vrchol tematólogie*), keď vyriekol: „Dúfam a verím, že napriek tomu etnológii nepohlí akási paľravý umelohmotná kulturológia spojená s rozdrobením a odcudzením ľudí a zničením ich lokálnej, krajovej a národnej identity“ (II, s. 11).

Viera Žemberová

Nikadem-Malinowska, E.: Poezja i myśl. Twórczość Josifa Brodskiego jako fakt europejskiego dziedzictwa kulturowego. Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn 2004.

Ewa Nikadem-Malinowska jest uznanym badaczem prozy rosyjskiej, lecz od kilku lat zajmuje się zgłębianiem poezji J. Brodskiego, co jest zresztą udokumentowane w jej wcześniejszych publikacjach. Natomiast zwieńczeniem tych badań jest recenzowana książka.

Oryginalność zawartych w niej rozważań polega między innymi na tym, że autorka przedstawia znaną osobowość twórczą na europejskim tle kulturowym; już we *Wstępie* zwraca ona uwagę czytelnika na liczne korelacje w tym zakresie, wykazując przy tym świetną orientację co do głównych kreatorów wspomnianej kultury. Natomiast w kolejnych rozdziałach wzbogaca naszą percepcję poezji (i nie tylko!), co chciałabym udowodnić w niniejszej recenzji.

Rozdział I, „...z czasu, czyli z wody...“. *Narodziny poezji Josifa Brodskiego* dotyczy jego twórczości w okresie radzieckim, przed opuszczeniem kraju. Autorka wykazuje tutaj, że ten „artysta-synesteta“, laureat Nagrody Nobla przeszedł wprawdzie dość typową dla poety drogę poszukiwań, lecz była ona zdecydowanie nietypowa dla poety – człowieka, co niewątpliwie wpłynęło w określony sposób na treść jego wypowiedzi z tego okresu.

Rozdział II *Język i myśl. Poezja a komunikatywność* zawiera analizę możliwości języka poetyckiego. Autorka udowadnia, że poezja jest najbardziej interesującym fragmentem duchowego, ale i materialnego dorobku Europy, a rozważania na ten temat sytuuje w szerokim kontekście stworzonym przez takich myślicieli jak H. G. Gadamer, W. Dilthey, J. Patočka, E. Yusserl, L. Kołakowski, J. P. Sartre i in.